

τόσο ευαίσθητος. "Όμως τοῦ Φίλωνα ὁ λυρισμός ἦταν χεῖμαρρος καί ἡφαίστιο ἡ ψυχὴ του. Κτυποῦσε ἡ καρδιά του γιὰ ὁλόκληρο τὸ λαὸ Σου, Παναγία Σουμελᾶ, τὸ λαὸ γιὰ τὸν ὅποιο τόσο πόνεσες καί τὸση στοργὴ πρόσφερες, ἀγαπημένη μεγάλη Μάνα. "Ετσι ὁ Φίλων ὁ Κρωμέτες δραματίζεται ἀπὸ μικρὸς ὄνειρα φωτεινὰ γιὰ τὸν Πόντο, ὅμως ἡ μοῖρα ἦταν σκληρὴ. Πρόσταξε τὸν ξερριζωμό. Καί ὁ Ποντιακὸς λαὸς ἔρχεται στήν Ἑλλάδα, στήν ἀρχικὴ πατρίδα. Μὰ καί ἡ Σουμελᾶ ἐκθρονίζεται ἀπὸ τὸ ὄρος τοῦ Μελᾶ, ἀπὸ τὴν ἱερὴ Μονὴ Της. Δέν μποροῦσε νὰ γίνῃ ἀλλιῶς. Μαζὺ μὲ τὸ λαὸ δοκιμάζει καί ἡ Παναγία Σουμελᾶ τὸ δράμα τῆς προσφυγιάς..

. Λ Υ Ρ Α

Στὴν Ἑλλάδα οἱ Πόντιοι καί τὸ ἱερὸ καί σεπτὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγίας Σουμελᾶ στὸ Μουσεῖο Μπενάκη, ὅπου ἀκοίμητη ἡ σκέψη τῆς Θεομήτορος, περιμένει, περιμένει.....

. ἡ λύρα σταματᾷ

"Όμως καί ἡ ψυχὴ τοῦ ἀγέροχου παλληκαριοῦ τῆς Κρῶμνης, τοῦ Φίλωνα, δέν ἦταν ἡσυχὴ καί ἀνῆσυχος ἦταν ὁ νοῦς του. Ἦρθε ἡ ὥρα γιὰ νὰ κτυπήσουν καί πάλι τὰ σήμαντρα καί μιὰ καμπάνα, ἦταν ἡ καμπάνα τοῦ Φίλωνα, τοῦ Κτενίδη ἡ καμπάνα. Τραγοῦδι λυρικὸ, μακρόσυρτο, λυπητερό, ἄσμα ἐθνικὸ, ὑπερήφανο, μὰ συγκινητικὸ. Τραγουδοῦσε τὸν τραγικὸ ξερριζωμό,

. Λ Υ Ρ Α

"Όμως τοῦ Κτενίδη ἡ φλογέρα ἤξερε, ὅχι μονάχα νὰ προκαλῇ θλίψη καί πόνο, μὰ καί ἐνθουσιασμό, νὰ ἀναφτερώνῃ τὶς ἐλπίδες. Ὁ δρόμος τῆς ζωῆς εἶναι ἀτέλειωτος, τοῦ πεπωμένου ἡ πορεία ἀσταμάτητη.

. ἡ λύρα σταματᾷ

Με εὐνοία τῆς μοίρας καί μὲ προσταγὴ τῆς, ὁ Κτενίδης μιὰ καμπάνια ἀρχίζει. Χρειάζονται οἱ Πόντιοι ἐδῶ στήν Ἑλλάδα πάλι σύμβολα φωτεινὰ. Στὴν πορεία τοῦ "Εθνους μας πῶς νὰ βαδίσουν χωρίς τὸν δικὸ τους ὁδηγό; Χρειάζεται πάντα ἓνας ἰδιαίτερος ὁδηγός, ὅπου μὲ βάση τὸ παρελθόν νὰ δώσῃ τὴ λάμψη τοῦ παρόντος καί νὰ χαράξῃ τὴν ἀσφαλὴ πορεία τοῦ μέλλοντος. Καί ὁ ὁδηγός γιὰ τοὺς Ποντίους στήν ἐθνικο-θρησκευτικὴ τους πορεία μονάχα εἷς μποροῦσε νὰ εἶναι - ἡ ἀγαπημένη Σουμελᾶ. "Ετσι ἐλειτουργήσῃ ἡ ψυχὴ τοῦ Φίλωνα Κτενίδη καί ὁ νοῦς του φτερούγισε.

Στέλνει ξαφνικὰ τὸ χαρμόσυνο μήνυμα ὁ Κτενίδης στὸ Μουσεῖο Μπενάκη, στήν Ἀθήνα, ὅπου τὸ ἀκουσε ἡ Σουμελᾶ. Τὸ θρόνο Σου θά στήσωμε, Παναγία Σουμελᾶ, ἔλεγε τὸ μήνυμα. Καί ἡ Σουμελᾶ ἐδάκρυωσε. "Ωί... πόσος πόνος σάν πονεῖ ψυχὴ ἀγία!... "Ετσι δέν πόνεσε καί

ὁ Χριστός γιά τήν ἀνθρωπότητα;

Θά στήσωμε τό θρόνο Σου, Σουμελᾶ, πάνω στά ὑψώματα τῆς Καστανιᾶς. Αὐτός ἦταν ὁ δραματισμός τοῦ Κτενίδη. Λίγος καιρός περνᾷ καί τό δράμα γίνεται συγκίνηση στίς καρδιές ὅλων, γίνεται ἀνησυχία καί ἀνάγκη τῆς ψυχῆς. Καί ὁ Κτενίδης σαλπίζει καί ἡ φλογέρα του τραγουδᾷ καί ἡ καρδιά του κτυπᾷ γιά τήν Σουμελᾶ. Γρήγορα ὅλοι νιώθουν τήν ἀνάγκη καί ἀκολουθοῦν πιστά τόν πρωτεργάτη. Ἰδρύεται τό Μοναστήρι, στήνεται ὁ θρόνος τῆς Παναγίας. Καί τό εἰκό- νισμα μέ ἓνα καινούργιο φτερούγισμα, ὅπως καί ἄλλοτε στά χρόνια τᾶ παλιά, πορεύεται ἀπό τοὺς οὐράνιους αἰθέρες καί προσγειώνεται στήν κορφή τοῦ Βερμίου. Ἐκεῖ μεγαλόπρεπος καί μεγαλειώδης ὁ θρό- νος Της Τήν περιμένει.

Καί ἡ παράδοση συνεχίζεται καί οἱ Πόντιοι μέ ὁδηγό τους τήν Παναγία Σουμελᾶ - θρονιασμένη τώρα στά ὑψώματα τῆς Καστανιᾶς μέσα στό ὁμορφο μοναστήρι της - προχωροῦν στό μέλλον. Καί οἱ ἐλ- πίδες ἀναφτερόνονται καί οἱ ἀπαρηγόρητοι ἄνθρωποι βρίσκουν τήν εὐτυχία καί τᾶ παλληkiάρια μέ τίς κοπέλλες χαίρονται. Κάθε δεκα- πενταύγουστο τό πανηγύρι τῆς Καστανιᾶς δίνει τή χαρά στοὺς ἐπι- σιέπτας - εὐλαβικοὺς προσκηνητάς τῆς Σουμελᾶ.

Καί ὁ ἐρωτευμένος νέος τραγουδᾷ πάλι μέ τόν ἴδιο παλμό, μέ τό ἴδιο αἶσθημα, μέ τήν ἴδια αἰσιοδοξία, ὅπως καί ὁ πατέρας του, ἡ μητέρα του, οἱ παπποῦδες του, οἱ πρόγονοί του.

. Λ Υ Ρ Α

Ἐγώ Ποντιοπούλ' εἶμαι, κατέναν κι φοοῦμαι,
σὴν Καστανιάν σὴ Σουμελᾶ θά πάω στεφανούμαι.

Ἀλλά καί παλιά τραγούδια ἔρχονται στό νοῦ.

Ἐλα ἀρνόπο μ' μέ τ' ἐμέν, σὴ Σουμελᾶν ἄς πάμε,
μ' ἀφήν' τς με ὁλομόναχον, ἀπὲς σ' ὁρμάνια χαμαί.

. Λ Υ Ρ - ΤΡΑΓ

Καί περνοῦν τὰ χρόνια. Ὁ Ποντιακός λαός εὐγνωμονεῖ τό θεό καί Τόν εὐχαριστεῖ, πού ἔδωσε ξανά λάμψη στήν πορεία του. Ὡς ἐκφράζει τίς εὐχαριστίες του ὁ λαός αὐτός καί, πρὸς τὸν πνευ- ματικό του ἡγέτη, πρὸς τόν Κτενίδη γιά τοὺς ὑπεράνθρωπους κόπους του. Καμαρώνουν οἱ Πόντιοι τόν ὑπέροχο ἄνδρα μέ τοὺς ὑψηλοὺς δρα- ματισμούς, τὸν ἡρωικό συγγραφέα, πού μέ τίς ἡθογραφίες τοῦ ζωντα- νεύει τίς Ποντιακές παραδόσεις, χαίρεται ὁ Ποντιακός λαός μέ τόν ἀκούραστο ἐργάτη τοῦ πνεύματος, πού μοχθεῖ νύχτα καί μέρα γιά τήν Ποντιακή λαογραφία. Τό περιοδικό " Ποντιακή Ἑστία " μιλάει ἀπ' εὐθείας στήν Ποντιακή ψυχή. Καί εἶναι ὁ κόπος τοῦ ὑπεράνθρω- πος.

Δυσκολίες και δυσχέρειες παρουσιάζονται συχνά, όμως ο Κτενίδης δεν σταματά. " Χαρά σ' αὐτόν, πού ἡ μοίρα τοῦ ἔταξε νά φυλάγῃ στήν ψυχή του θερμποῦλες ", λέει ὁ ποιητής. Καί εἶχε τούτη τήν εὐνοια τῆς μοίρας ὁ Κτενίδης. Προχωρεῖ ἡ πνευματική του πορεία καί ἡ μιὰ δόξα διαδέχεται τήν ἄλλη. Ἡ Πολυτεία τόν βραβεύει καί αὐτός δίνει τό βραβεῖο στό λαό, γιά τόν ὁποῖον πόνεσε, τίς χαρές καί τίς λύπες τοῦ ὁποῖου αἰσθάνθηκε. Ἡ Ποντιακή Ἰδέα ἔγινε βίωμα τῆς ψυχῆς του.

Ἐγκαταλείπει ὁ Φίλων στά τελευταῖα χρόνια κάθε ἄλλη ἀπασχόληση καί παρά τήν βαρειά ἀσθένειά του ἀφοσιώνεται στήν Ποντιακή Ἰδέα, γιά τήν ὁποία μοχθεῖ, μοχθεῖ ἀδιακόπως. Καί ὅλοι θαυμάζουν καί ὅλοι αἰσθάνονται ὑπερήφανοι γιά τόν πρωτεργάτη καί ἰδρυτή τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας Σουμελά πάνω στήν Καστανιά, αἰσθάνονται ὑπερήφανοι γιά τήν τόσο φωτεινή καί ἀκτινοβόλο πνευματική προσωπικότητα, γιά τόν μεγάλο νοσταλγό τῆς ἀλησμόνητης πατρίδας, γιά τόν δραματιστή τοῦ πεπρωμένου τοῦ λαοῦ μας, ἐνῶ τέτοιες συγκινήσεις καί χαρές δοκιμάσαμε, ξαφνικά τά σήμαντρα καί οἱ καμπάνες τῆς Σουμελά κτύπησαν.

. ἤχοι ἀπό καμπάνες

(Μὲ ὑπόκρουση τῶν προηγούμενων ἤχων)

- Π. - Ντό ἔτον καί μεσά-μεσοῦ ἐντῶναν τά καμπάνες;
Τῇ Σουμελάς τό πανοῦρ' ἀτό ἀκόμαν κ' ἔρθεν,
καί τά καμπάνες ἀτς κτυποῦν κι' ἐβγάλνε ἀγνόν λαλίαν;
- Π. - Ντό ἔπαθεν ἡ Παναγιά, ἡγούμενε γιά πέ μας;
Κανελίνας κ' ἐκαλάτσεφεν, σό λόγον, λόγον κ' ἔκισαν.
Τά ράχια ἐντιδόνεσαν καί τά καμπάνες κρούγνε,
νιά πανοῦρ καί νιά εορτή, θεέ μ' ἀοῖκον θάμαν:...
- Π. - Ἠγούμενον σό μαναστήρ' ἐμπροστά σήν εἰκόνα,
τήν Παναγίαν παργορεῦ', τήν Σουμελάν πού κλαίει.
Κι' οἱ Πόντιοι ἀπ' ἔξ' ἀκοῦν, γιασουρεμέν τερούνε
κι' ἀπάν' σ' ἀτό τό σιάσεμαν, σή καρδίας τό φόβον,
ἐφάνθεν ὁ ἡγούμενον ἀς σήν Ἁγίαν Πόρταν.
- Η - «Ρωμαῖοι καί τῇ Χριστοῦ ἀνθρώπ', Ἑλλεγοι ἀς σόν Πόντον,
τρανόν κακόν τήν Παναγίαν τήν Σουμελάν ἐκλαίντσεν».
- Π. - καί λέει καί λέει ἡγούμενον καί τά χεῖλια τ' τρομάζει,
~~ἡ Παναγιά τήν καρδιάν, τῇ Σουμελάς κ' ὁλίσφεν.~~
Κι' ἄλλο πολλά ἐπερίσσεφεν ὁ φόβον σά καρδίας,
- Λ. - Ποῖον κακόν ξάν εὔρε μας, ποῖον ἀναποδάν;
Ποῖον κακόν, ποῖον κακόν, ἡγούμενε γιά πέ μας;
- Η. - «Ἀδέλφια πῶς νά λέγ' ἀτο, ντ' ἀγνον ὁμολογίαν;
Παρώρας ξάν ἐπρόσταξεν καί τό σκληρόν ἡ μοίρα
καί σύρ' σπαθίλ φαρμακερόν, μαχαίρ' ἀκρονεμένον,
σήν καρδίαν τῇ Φίλωνος πάει ἴσα ἐκεῖ καρφοῦται.
Ἀτώρα ἔρθεν τό χαπάρ ἀφιά ἀς σή Ἑαλονίκην.»
- Π. - Τά καμπάνες ἐστάθανε, τά σήμαντρα ἐλολῶθαν,
καί τ' ἀκλερου τ' ἡγούμενον ἐκόπεν ἡ λαλία.
Ὁ λαόν ἐνεστέναξεν βαθέα ἀς σήν καρδίαν,
ὁ Κτενίδης ἐπέθανεν, ἄλλο κί ζῇ ὁ Φίλων.

Ν' ἀηλί ἐμᾶς καί βάν ἐμᾶς, ν' ἀηλί ὅλεν τόν κόσμον,
 τόν κόσμον πού ἐγνώρτισε σε καί γιά τ' ἐσέν πού ἐκ' σεν,
 γιά τ' ἐσέν, ναι, ἀγέραστε κι' ἀνέγκαστε Κτενίδη,
 Ἡ Παναγία θλίφεται, κι' ἡ Παναγία κλαίει,
 ὀρφανίεν τό μαναστήρ κι' ἀνθρώπ μοιρολογούγε.
 Τά παλαιά, τ' ἀτωριονά κι' ἐκεῖνα πού θά ἐρχουν,
 ἐκεῖνα πού ἐδέβανε κι' ἐγένταν ἱστορίας,
 ἐθίματα, συνήθεια, ὅλια ἐγένταν ἕναν,
 ἐγένταν χρυσόφτερα, πετούμενα πουλιά,
 καί ἔρθαν καί ἐκόσφωσαν στή Σουμελάς τήν πόρταν,
 στήν Καστανιά, σό Βέρμιον, ἀπάν' σό μαναστήρι,
 κι' ἐκεῖ θλιμένα κελὰ δούν, πικρά μοιρολογούνε,
 ὁ Κτενίδης ἐπέθανεν, ἄλλο κί ζῇ ὁ Φίλων.

. Λ Υ Ρ Α

Καί ἦταν Ἰούλιος καί ἡ Σουμελά περίμενε ὅπως κάθε χρόνο
 τόν Αὐγουστο, ὅπου τό χαρμόσυνο πανηγύρι Της, θά σκορποῦσε τόσο χα-
 ρούμενη τή χαρά καί τόσο εὐτυχισμένη τήν εὐτυχία. Ὅμως ἦρθε τό
 ἀναπάντεχο καί ἦταν μοιραῖο. Στή Σουμελά τήν Παναγιά, στής Καστα-
 νιάς τό πανηγύρι κάποιος θά λείπη τοῦτο τό δίσαιτο ἔτος. Κάποιος...
 Ὡ.... κάποιος.... κάποιος ἦταν, ὁ πρωτεργάτης, ὁ ἰδρυτής.

Καί ὅμως τό πανηγύρι πάλι θά γίνη. Ἡ στοργική ματιά τῆς
 Παναγίας Σουμελά θά ἐποπτεύσῃ πάλι πάνω ἀπό τήν ὄψη τοῦ γραφικοῦ
 τοπίου κι' ἄς εἶναι ἡ καρδιά της θλιμένη. Καί ὁ λαός θά τρέξῃ πάλι
 στήν Καστανιά, θά ἀνεβῇ τόν ἀνήφορο, γιά νά προσκηνήσῃ τό σεπτό εἰ-
 κόνισμα, ὅπου θά ἀντικρύσῃ τούτη τή χρονιά τήν ὄψη τῆς Παναγίας
 ἀλλοιωτική. Γλυκειά θά εἶναι ἡ συγκίνηση.

. Λ Υ Ρ Α

Δεκα-πέντε Αὐγούστου. Πάνω στήν Καστανιά στό πανηγύρι τῆς
 Σουμελά, οἱ Πόντιοι, ~~ἀλλά~~ καί ἄλλοι ~~γτόπιοι~~ ἀδελφοί μας, θά κάνουν
 πάλι τή σύναξη. Θά προβάλλουν καί πάλι οἱ Ποντιακές παραδόσεις τῆ
 λάμψη τους. Κανείς δέ θά λείπη. Πρῶτος ἀπ' ὅλους καί ἐπὶ κεφαλῆς
 τῶν τελετῶν, πού θά γίνουν ἐκεῖ, ὁ πάντα ζωντανός, ἀδιάματος, ἀγέρο-
 χος Φίλων Κτενίδης, ζωντανός, γιατί ἡ λάμψη ἀπό τή φωτεινή του μορ-
 φή ζωντανή πάντα θά εἶναι, παροῦσα καί ἀκτινοβόλος.

Ἀείμνηστε Κτενίδη, ἡ ἀγάπη τοῦ Ποντιακοῦ λαοῦ θά θερμαίνη
 πάντα τή μνήμη ἀπό τό διάβα σου πάνω ἀπό τόν ὑλικό τοῦτο κόσμο.
 Ἡ ἄλλη σου μνήμη, δέν εἶναι μνήμη, φωτεινή πάντα προβολή θά εἶναι
 καί θά παρηγορῇ καί θά ἐμπνέῃ καί θά ἐμφυχώνῃ. Εἶναι ἡ φωτεινή
 σου ἀκτινοβολία. Ὁ πρόωρος θάνατός σου - καί εἶναι πάντα γιά κά-
 θε ἄνθρωπο πρόωρος ὁ θάνατος - καμμιὰ σημασία δέν ἔχει γιά σένα,
 γιατί ἐσύ, Κτενίδη, ζωντανός ἀκόμη, ἔγινες θρῦλος.

Τό συγκρότημά μας, σέ τιμᾷς τούτη τήν ὥρα. Ἡ σκέψη μας
 φτερουγίζει πάνω στά ὑψώματα τῆς Καστανιάς. Ἐκεῖ ὁ λαός θά προσ-
 φέρῃ ~~ἀγάπη~~ ἀγάπη.

φέρη λατρεία στο Θεό, στην Παναγία Σουμελά κι' έπειτα θα αποτείση
φόρο τιμής μεγάλης, σέ σένα Μεγάλε Πόντιε, Φίλων Κτενίδη.

..... 4 λύρα 200000

*Ακούσατε τήν έκπομπή μας από τήν Ποντιακή λαογραφία, πού σήμε-
ρα ήταν αφιερωμένη στη Σουμελά, στο πανηγύρι Της και στον δειμνη-
στο κτήτορα τής Μονής Φίλωνα Κτενίδη. - ^{για τον Κτενίδη,}

Τό κείμενο τής έκπομπής και τό ποίημα πού ακούσατε ~~για τον~~
~~Κτενίδη~~, έγραψε ο Σταθης Ευσταθιάδης.

..... τό σήμα σβήνει